ОСТАННІ НОВИНИ
20:08 Печена картопля в борошні: страва, яку ви точно ще не куштували
19:55 Водоліям — «Зірка» та надія на зміни, Дівам — «Відлюдник» і потреба в тиші: Таро-прогноз на 6 червня
19:54 Втрачена перемога команди Шарана та осічка «Кудрівки»: відеоогляди перших стикових матчів за місця в УПЛ
19:44 Кримський глухий кут: як вогневий контроль України ламає плани окупантів на півдні
19:18 «Ми попереджали»: у путіна озвучили нові претензії до США через війну в Україні
19:06 Одна популярна спеція може зіпсувати весь суп: про неї знають не всі
18:40 У ДБР розкрили масштаби

ІСТОРІЯ СУЧАСНОСТІ

Чому автор першої української Конституції Пилип Орлик і його син, французький дипломат, вдавали на людях, що вони незнайомі: знайдено документи

12:30 — 19 липня 2025

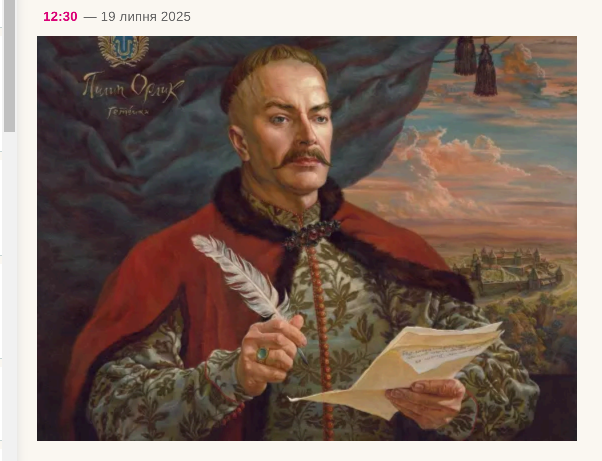

Ігор ОСИПЧУК, «ФАКТИ»

В рамках ініціативи Міністерства закордонних справ України «Резиденція Пилипа Орлика» наші науковці провели масштабну дослідницьку роботу в Державному архіві Швеції. Вдалося знайти чимало документів, які стосуються перебування гетьмана Пилипа Орлика, автора першої української Конституції, в цій країні. Вони написані латинською, шведською, французькою, німецькою, польською та староукраїнською мовами (загалом приблизно 600 сторінок). Частина їхніх копій та інші цінні експонати, зокрема знайдені під час археологічних розкопок садиби Орлика в гетьманській столиці Батурині, представлені на виставці «Пилип Орлик. Шлях гетьмана», яка відкрилась в Києві в Музеї книги та друкарства, що знаходиться на території Києво-Печерської лаври.

«Доводилось вдаватись до конспірації, щоб убезпечити себе і родину від російських агентів»

— На полях одного з документів, досліджених нами в Державному архіві Швеції, гетьман Пилип Орлик зазначив, що заради конспірації добивається від шведської влади для своєї родини прізвища Урбанович, а для себе — Еперіці, — розповіла «ФАКТАМ» **кураторка виставки, співробітниця Національного заповідника «Гетьманська столиця» Наталя Дробязко**. *— Псевдоніми для родини та для себе Пилипу Орлику були потрібні, щоб заплутати російських шпигунів. І він отримав документи на ці прізвища.*

Тут слід сказати, що другу половину свого життя (понад 30 років) Пилип Орлик прожив у вимушеній еміграції. Проте й в Європі йому не було надто безпечно, бо царські агенти намагалися його вислідити, викрасти й переправити в Російську імперію, як це вони зробили з племінником Івана Мазепи Андрієм Войнаровським (серед документів, які дослідили українські науковці в Державному архіві Швеції — протоколи та акти Королівської колегії стосовно Андрія Войнаровського, в яких йдеться про його викрадення, майно, заповіт, освіту дітей. — **Авт**.).

Щодо конспірації розповім показову історію. В 1730 році на дипломатичній зустрічі в Салоніках (Греція) старший син Пилипа Орлика Григорій, який знаходився на дипломатичній службі у французького короля, випадково зустрів батька. Але на людях вони удавали, що не знайомі, бо слід було дотримуватись конспірації. Потім Пилип написав про цей епізод, що йому коштувало чималих зусиль, щоб стриматись і не сказати присутнім про Григорія: «Цей розумний вправний молодий чоловік — мій син».

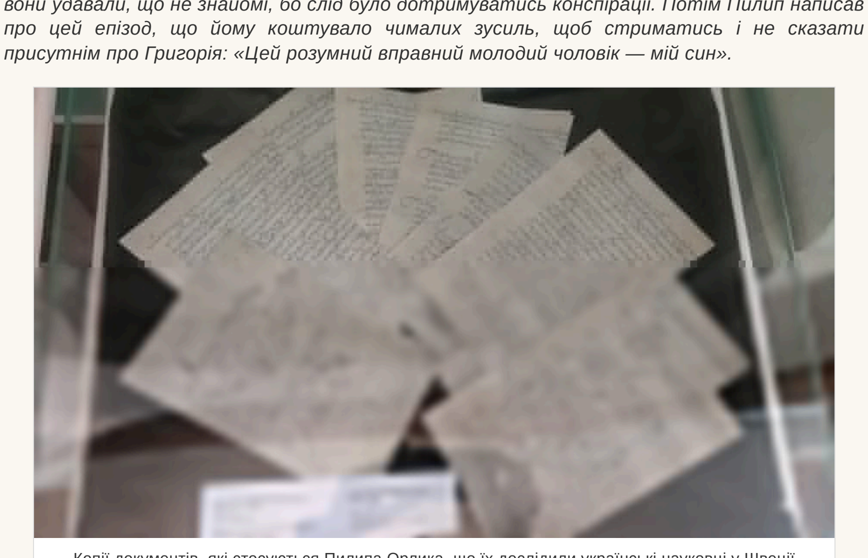

Копії документів, які стосуються Пилипа Орлика, що їх дослідили українські науковці у Швеції

— Чим займався Пилип Орлик за кордоном?

— Намагався створити коаліцію європейських держав, щоб їх армії разом з козаками виступили проти Російської імперії, розгромили її, звільнили Україну. Орлика підтримували король Речі Посполитої Станіслав Лещинський, король Франції Людовик XV, султан Османської імперії Ахмед III, королі Швеції. Ці володарі сприяли захисту Пилипа Орлика і його родини від агентів російського царя.

> **Читайте також:** [Московити сприймали українську політичну культуру як незвичну і незрозумілу їм: відкрилась виставка «Європейська Україна. Доба Мазепи»]

— Пилип Орлик мав можливість напряму спілкуватися з монархами країн Європи?

— Так, безумовно, мав. Є багато підтверджень цього. Зокрема в досьє Пилипа Орлика, яке ми дослідили в Державному архіві Швеції, включено листи від шведського короля Карла XII, його сестри королеви Ульріки Елеонори, її чоловіка короля Фредеріка I. В досьє також входять листи самого Орлика, його доньки Варвари, інших родичів і соратників. Слід сказати, що це перше в історії відоме науковцям досьє на українського гетьмана.

— Орлик походить з козацького роду?

— Він по батьку шляхетського чесько-литовсько-польського походження. Народився у селі Косута (це територія сучасної Білорусі). Коли Пилипу було рік від народження, загинув в Хотинській битві його батько Степан.

— Як людина з чесько-литовсько-польським корінням стала патріотом України?

— Мати Пилипа Ірина Малаховська українка за національністю. Вона шляхетського роду. Спочатку Пилип вчився в єзуїтському колегіумі у Вільно, але згодом мати відправила його в Києво-Могилянську академію. Тож в Києві пройшли його молоді роки, Пилип виріс щирим українцем. Про те, як він вчився, свідчить той факт, що знав щонайменше вісім мов.

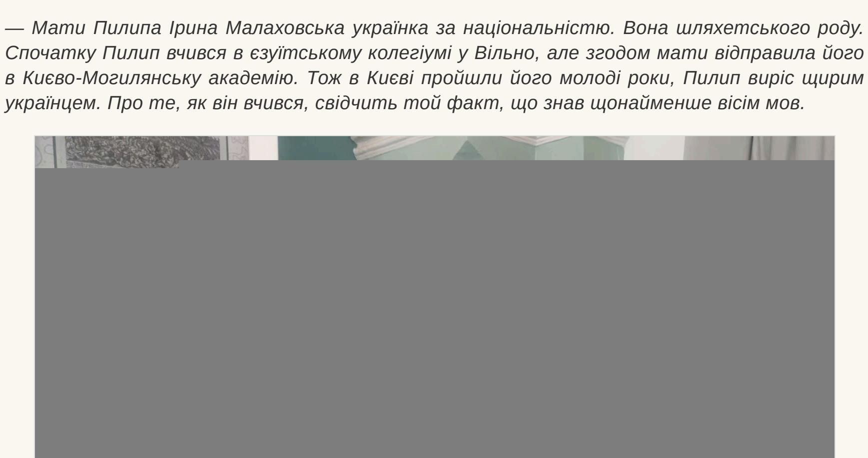

Наталя Дробязко: «Пилип Орлик знав щонайменше вісім мов»

— Хто була його дружина?

— Дочка полтавського полковника Павла Герцика Ганна. Пилип познайомився з нею в гетьманській столиці Батурині. Вперше він приїхав в це місто в січні 1698 року на весілля свого друга. Під час навчання в Києві Пилип подружився з племінником гетьмана Івана Мазепи Іваном Обидовським. Коли Обидовський одружувався з дочкою генерального судді Василя Кочубея, запросив на весілля студентського друга Пилипа Орлика. Як я вже сказала, вийшло так, що саме в Батурині Орлик зустрів своє кохання.

Пилип і Ганна зіграли пишне весілля в Полтаві. Проте молода родина Орликів поселилася в Батурині, адже Пилип служив в уряді гетьмана Івана Мазепи, швидко підіймався кар'єрними сходинками і в 1707-му в віці 35 років став генеральним писарем.

— Скільки дітей було у Пилипа і Ганни Орликів?

— Восьмеро — троє хлопчиків і п'ятеро дівчат. До речі, у Франції в приватному архіві замку Дентевіль збереглася хресна посвідка старшого сина Пилипа Орлика Григорія, виписана в Батурині, де він народився. В цьому документі зазначено, що хрещеним батьком Григорія став гетьман Іван Мазепа, а хрещеною матір'ю — дружина генерального судді Василя Кочубея Любов Федорівна. В гетьманській столиці також народилися син подружжя Орликів Михайло і донька Варвара.

Хресна посвідка старшого сина Пилипа Орлика Григорія

— Орлики мали в Батурині власний будинок?

— Так, мали садибу. На жаль, вона не збереглася — її знищили російські війська у листопаді 1708 року, коли за наказом царя Петра I вони вирізали населення гетьманської столиці і перетворили місто на руїни. Та жахлива подія називається Батуринською трагедією.

> **Читайте також:** [Свідчення про всі «24 лютого» в нашій історії на стінах Софійського собору: відкрилась виставка про російсько-українські війни XII-XXI століть]

— Вдалося знайти залишки садиби Орликів?

— Вдалося — під час археологічних розкопок у 2017 році. Науковці тоді виявили, зокрема, фрагменти художнього кахлю з цієї садиби, які ми демонструємо на виставці.

— Що зображено на цих фрагментах художнього кахлю?

— На одних уламках — герб «Новина» родини Орликів з ініціалами «F.O.» нагорі. А на інших — герб гетьмана Івана Мазепи. Розумієте, Пилип Орлик з щирою повагою ставився до Мазепи, тому й на кахлях, які прикрашали піч в його (Орлика) будинку, герб славетного гетьмана. Археологічні дослідження залишків цієї садиби тривали чотири роки.

Кахель з гербом «Новина» родини Орликів та з ініціалами «F.O.» нагорі знайдено в ході археологічних розкопок залишків садиби в Батурині

— Що, окрім кахлю, вдалось знайти археологам?

— Багато цегли, цвяхи. То й усе.

— Які розміри мала садиба Орликів в Батурині, скільки в ній було кімнат?

— На жаль, поки що не вдалось це з'ясувати, адже повністю всю садибу наразі дослідити не вдається — на значній її території зараз знаходяться будинки. Археологічні розкопки ми провели тільки там, де дозволили власники земельних ділянок.

Слід розуміти, що на території садиби Орликів могло бути декілька будівель. Поки що не з'ясована й її загальна площа.

«Орлик отримав булаву гетьмана Івана Мазепи»

— Чи збереглися прижиттєві зображення Пилипа Орлика?

— На жаль, ні. Маємо декілька спроб сучасних художників зобразити Орлика таким, яким він міг бути.

— За яких обставин Пилип Орлик став гетьманом?

— Це сталося після смерті гетьмана Івана Мазепи. Відомо, що армія шведського короля Карла XII, на союз з яким зробив ставку Мазепа, на жаль, зазнала поразки у Полтавській битві влітку 1709 року. Козакам, які підтримали гетьмана, довелося відступити за кордон в турецькі володіння. Там в Бендерах (Молдова) невдовзі Мазепа помер. Тож п'ятого квітня 1710 року обрали нового гетьмана — Пилипа Орлика. Тоді ж між ним та козацькою старшиною і запорожцями було укладено документ, відомий як «Конституція Пилипа Орлика». Багато істориків сходяться на тому, що Пилипу Орлику тоді вручили булаву Івана Мазепи. Її копію показуємо на цій виставці.

> **Читайте також:** [Герб Мазепи на окладі ікони майже три століття ховали під двоголовим птахом: чому так сталося]

— Тобто, існувала традиція передавати булаву гетьмана до його наступника?

— Навпаки, було заведено виготовляти для кожного гетьмана свою власну булаву. Проте вибори Пилипа Орлика відбувалися в еміграції. Там можливостей було менше, ніж на батьківщині, тож вирішили нову булаву не замовляти, а передати Орлику мазепинську. Нині вона зберігається в бібліотеці шведського міста Лінчепінг.

Після смерті Мазепи його булаву козаки вручили новому гетьману Пилипу Орлику. На фото копія мазепинської булави. Оригінал зберігається в Швеції

— Що стало для нього поштовхом для створення Конституції?

— Найімовірніше, основні ідеї, закладені в ній, зародилися ще в Батурині серед членів уряду гетьмана Івана Мазепи. Пилипу Орлику судилося втілити цей революційний в ті часи задум, але, на жаль, не на батьківщині, а на чужині. В Конституції він чітко вказує, що Україна має бути вільною й незалежною державою. А церква — не Московського, а Константинопольського патріархату. Столицею, за Конституцією Орлика, являється Київ. А влада має складатися з трьох гілок — законодавчої, виконавчої та судової.

— В ті часи були як заможні шляхтичі, так й не дуже. Орлики були багатою родиною?

— До спалення Батурина вони були заможними. Але коли довелося рятуватися за кордоном, грошей не вистачало, козацька скарбниця йому дісталася майже порожньою. Адже після смерті Мазепи кошти перейшли його небожу Андрію Войнаровському.

З листів Орлика ми знаємо про постійні матеріальні проблеми. Слід розуміти, що союзники не покинули його та козаків, які пішли в еміграцію. Допомога надходила, в тому числі від короля Карла XII. До речі, саме за сприяння шведського короля старший син Пилипа Григорій Орлик мав можливість здобути освіту в Лундському університеті.

> **Читайте також:** [Що стало зі скарбницею Запорізької Січі: 250 років назад росія знищила осередок козацтва]

— Григорій продовжив справу батька — боротьбу за незалежність України?

— Так. Цьому сприяло те, що він був таємним дипломатом короля Франції Людовіка XV. Власне тому хресна посвідка Григорія потрапила у Францію. Більшу частину свого життя він перебував в роз'їздах Європою, знав багато мов. Працюючи на користь Франції, він постійно дбав про інтереси України — звертався до європейських монархів з листами, петиціями, щоб спонукати їх допомогти Україні. Процитую одне з таких звернень: «Після Полтавської битви козацька нація стогне під російським ярмом і тільки чекає слушної нагоди на своє звільнення».

Окрім таємної дипломатичної роботи, Григорій служив у французькому війську, отримав звання маршала. У Франції був нагороджений орденом Святого Людовіка, а шведський король Фредерік I нагородив його Орденом меча. Копії цих орденів представлені в експозиції виставки.

— Григорій був одружений з француженкою?

— Так, з Луїзою Еленою Ле Брен де Дентевіль. Щоб взяти з нею шлюб, йому слід було надати докази свого шляхетного походження. Тож він звернувся до родича польської гілки Орликів. В результаті Григорій отримав документ з зображенням родового дерева. Він зберігся, знаходиться у Франції.

— Повернемося до Пилипа Орлика. Відомо де його поховано?

— В румунському місті Ясси, але його могила, на жаль, не збереглася. До речі, гетьмана Івана Мазепу також поховано на території сучасної Румунії в місті Галац. Проте і його могила, на жаль, певно, не збереглася.

— Зараз лишився хтось з нащадків Орлика?

— Не виключено. Поясню. У нього було три сини. Яків помер у 11 років, Михайло — приблизно в 20-ть. Хоча старший син Григорій прожив 57 років, але вони з дружиною не мали дітей. Весь їх спадок успадкували племінники по лінії дружини.

Щодо дочок Пилипа Орлика, то цілком можливо, що зараз десь живуть їхні нащадки. Це питання ще чекає свого дослідження.

> **Читайте також:** [Хто насправді була дружиною гетьмана Мазепи: на Афоні знайдено унікальний рукопис, а в ньому — її ім'я, і це не Ганна Фридрикевич]

Фото автора

В заголовку: Пилип Орлик. Портрет, написаний Наталею Павлусенко, 2021.

Читайте нас у Facebook

3547
До змісту розділу
Побачили помилку? Виділіть її та натисніть CTRL+Enter
Друкована версія | Лист редакторові | Поскаржитися
Поділитися 0 | Поділитися | Твітнути

ЗАРАЗ ЧИТАЮТЬ
Водоліям — несподівані ідеї, Терезам — складні розмови, а Овнам — конфлікти: гороскоп на вихідні
Вигідна пропозиція Близнюкам, дистанція для Раків та останній ривок Скорпіонів: гороскоп на 5 травня
Грошова допомога для людей з інвалідністю: кому виплатять 10 800 грн
Чи треба знімати плівку з сосисок перед варінням: відповідь виробників

Новини партнерів

ПОПУЛЯРНЕ
1 Батько лишив Грушевському стільки грошей, що той побудував шестиповерховий будинок і училище: вийшла книга про українську інтелігенцію початку XX століття — 30 травня 2026 12:24
2 Вбивця мав з собою два зображення Петлюри, але спитав: «Ви Петлюра?» — і після ствердної відповіді почав стріляти: 100 років тому загинув лідер УНР — 25 травня 2026 12:25
3 «Тактика просочування малими групами вже не дає ворогу тих результатів, на які він сподівається»: командир полку безпілотних систем «Лава» — 22 травня 2026 12:24
4 «Артист в Україні — ніхто»: популярний співак та телеведучий ХАС про зміни під час великої війни — 24 травня 2026 13:24
5 «Ми заходили на позиції, які знищувалися в нуль»: зірка «Ти — космос» Володимир Кравчук про роки на фронті — 28 травня 2026 12:24
* Рейтинг формується за останні 7 днів

Погода 05.06.26, вечір sinoptik
Київ +23° вологість: 53% тиск: 747 мм вітер: 2 м/с, Південно-східний
Погода на 10 днів від sinoptik.ua

БІЛЬШЕ У РОЗДІЛІ
Вбивця мав з собою два зображення Петлюри, але спитав: «Ви Петлюра?» — і після ствердної відповіді почав стріляти: 100 років тому загинув лідер УНР — 25 травня 2026 12:25
Священник сховав реліквію в ящику з вугіллям, але експедиція знала, де її шукати: в Києві презентували факсиміле Турівського Євангелія XI століття — 20 травня 2026 12:24
Мазепа зустрічався з королем Швеції у селі, де сталося диво: у Києві відкрилася виставка, експонат якої має до цього причетність — 6 травня 2026 12:53
Поки одні дискутували, як назвати український парламент, письменник і адвокат за рубль опублікували оголошення про створення Центральної Ради — 25 березня 2026 12:22
Загинули в нерівному бою 224 воїни: в Києві показали реліквію, яка дивом збереглася після запеклої битви — 22 жовтня 2025 12:23

© 1997—2026 «Факти та коментарі®»
Усі права на матеріали сайту охороняються у відповідності до законодавства України.

Матеріали під рубриками «На правах реклами», «Реклама», а також позначені символом Ⓟ публікуються у якості реклами та мають інформаційно-комерційний характер.